

بررسی نقش فعالین موسسات دانش بنیان در بهبود عملکرد اقتصادی شرکتها

حسنى قدیری^۱

چکیده

در عصر جهانی حاضر، یکی از ارکان اصلی رشد و توسعه پایدار در هر کشوری، رونق و شکوفایی موسسات دانش بنیان است. شرکتها و موسسات بزرگ همواره نقش مهمی در اقتصاد خواهند داشت. شرکت‌های دانش بنیان هم به‌عنوان رقیب و هم به‌عنوان الگو باعث می‌شوند که بتدریج دانش در پیکره شرکت‌های بزرگ نفوذ کند و طعم و عطر دانش در عملکرد و محصولاتشان دیده شود. در کشور ما نیز اخیراً توجه زیادی به این بخش شده است اما نکته بسیار مهم نبود یک تعریف مشخص از شرکت‌های دانش بنیان و هم چنین اجرایی نشدن قوانین تصویب شده و بسته‌های حمایتی دولت برای این شرکتها است. شکل اشتغال در کشور در حال تغییر است و باید متناسب با نیروی ورودی به بازار کار باشد. در حال حاضر مهم‌ترین معضل اشتغال کشور، اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاهی است، که شرکت‌های دانش بنیان فضای مناسبی برای اشتغال این افراد است. نتیجه این بررسی نشان می‌دهد برای وارد کردن دانش و نخبگان به عرصه اقتصاد و نهایتاً رشد اقتصادی کشور توجه کافی به دانش در قالبی خارج از فعالیتها و دغدغه‌های بازار است که نخبه بتواند حداکثر انرژی اش را در جهت یافتن میانبرهای علمی صرف کند

واژگان کلیدی: شرکت‌های دانش بنیان، الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، اقتصاد دانش بنیان

۱. مقدمه

در دنیای پر تحول امروز، زیربنای اقتصادهای صنعتی، از محوریت منابع به سمت محوریت سرمایه‌های فکری جابه‌جا شده و به همین دلیل عامل دانش به صورت روزافزون پراهمیت تر می‌شود. در چنین شرایطی شکل جدیدی از سازمانها مورد نیاز است: سازمان‌های که به عنوان سامانه‌های مبتنی بر دانش شناخته شده و اصطلاحاً شرکت‌های دانش بنیان نامیده می‌شوند و عمل حیاتی برای توسعه اقتصادی در یک کشور هستند. در واقع این شرکتها موتور رشد و توسعه محسوب می‌شوند [۱]، پس می‌توان گفت رونق و شکوفایی شرکت‌های دانش بنیان سبب حرکت به سوی اقتصاد دانش محور و پیشرو خواهد شد. عده‌ای بسیاری بر این مفهوم معتقدند که جهان پس از گذراندن دو پارادایم فراگیر اقتصاد کشاورزی و اقتصاد صنعتی، هم اکنون وارد پارادایم سوم که همان اقتصاد دانش و اطلاعات می‌باشد، شده است و اگرچه زمین و کارخانه هنوز مهم است اما مزیت مهم و منحصر به فرد، سرمایه دانش محسوب می‌شود. از ویژگی مهم عصر

^۱. کارشناس ارشد اقتصاد، دانشگاه فردوسی مشهد، hosna.gh90@gmail.com

دانش این است که نیروی کار شامل دانش کارانی است که سرمایه اصلی آنها اطلاعات می باشد فرد توانگر به کسی گفته می شود که دانش (کاربردی) بیشتری داشته باشد [۲].

کشور ما در جهت دستیابی به رشد و توسعه پایدار و رقابت در عرصه بین المللی نیازمند تحول اقتصادی از سطح اقتصاد منبع محور به سمت اقتصاد دانش محور است. در این بین شرکت های دانش بنیان موتور توسعه و ایجاد چنین تحولی محسوب می شود. در واقع اگر این مطلب را بپذیریم بایستی بتوانیم تعریف و چارچوب صحیحی از این شرکت ها مبتنی بر شرایط کشور داشته باشیم. در شرایط فعلی کشور، توجه بیشتر به شرکت های دانش بنیان و کمک به ارتقاء توانمندی آنها، با هدف رهایی از فروش منابع طبیعی کشور و حرکت به سمت تولید دانش بنیان بیش از پیش ضرورت می یابد. به عبارت دیگر، راه جهاد اقتصادی د اقتصاد مقاومتی، از مسیر اقتصاد و تولید دانش بنیان می گذرد.

۲. مبانی نظری

۱.۲. اقتصاد دانش بنیان؛ تعاریف و رویکردها

مفهوم اقتصاد مبتنی بر دانش برای اولین بار در سال ۱۹۹۵ توسط سازمان توسعه و همکاری اقتصادی^۱ (OECD) مطرح شد. در گزارش تکمیلی این سازمان در سال ۱۹۹۶، اقتصاد دانش چنین تعریف شده است: اقتصادی که به طور مستقیم مبتنی بر تولید، توزیع و استفاده از دانش و اطلاعات باشد. انگلستان اولین کشوری بود که از این مفهوم استقبال کرد و به دنبال آن کشورهایی چون استرالیا، چین، کره جنوبی، کانادا و ... برنامه های خود برای ورود به این اقتصاد را اعلام کردند. البته نقدهای زیادی به این گزارش وارد شد، از جمله اینکه نمی توان اقتصادی یافت که به طور مستقیم مبتنی بر تولید، توزیع و استفاده از اطلاعات باشد بلکه دانش نیز بخشی از کل مجموعه اقتصاد را شکل می دهد [۳]. به عبارت دیگر اقتصاد دانش بنیان، اقتصادی است که در آن تولید، توزیع و استفاده از دانش، منبع اصلی رشد پایدار و ایجاد ثروت در جامعه است [۴]. کمیته اقتصادی مجمع همکاری اقتصادی آسیا - اقیانوس آرام^۲ (APEC)، اقتصاد دانش بنیان را اقتصادی می داند که در آن تولید و توزیع و کاربرد دانش عامل و محرک اصلی رشد اقتصادی و تولید ثروت و اشتغال در همه صنایع است. طبق این تعریف، اقتصاد دانش بنیان برای رشد و تولید ثروت تنها به تعدادی از صنایع با فن آوری بالا متکی نیست بلکه در این اقتصاد همه صنایع به فراخور نیاز خود از دانش استفاده می کنند. به عبارت دیگر، در اقتصاد دانش بنیان، تولید و توزیع و کاربرد دانش در همه صنایع عامل محرک رشد اقتصادی و تولید ثروت و اشتغال است. بر اساس مطالعات مجمع همکاری اقتصادی آسیا - اقیانوس آرام و طبق شواهد تجربی، موفق ترین کشورها کشورهایی هستند که اقتصاد آنها کمترین فاصله را با ویژگی های اقتصاد دانش بنیان داشته باشد بعلاوه از نظر این کمیته دانشی که بنای اقتصاد دانش بنیان است بسیار فراتر از دانش فنی است و شامل دانش فرهنگی و اجتماعی و مدیریتی نیز می شود. فرایند پیشرفت در اقتصاد دانش بنیان با توجه به نقش وسیع دانش و کاربرد عملی آن «فن آوری» وجود رابطه باز خورد بین دانش و کاربرد آن را ضروری می کند.

^۱. Organisation for Economic Co-operation and Development

^۲. Asia Pacific Economic Cooperation Forum

۲.۲. شرکت‌های دانش بنیان؛ تعاریف

شرکت‌ها و موسسات دانش بنیان شرکت یا مؤسسه خصوصی یا تعاونی است که به منظور هم‌افزایی علم و ثروت، توسعه اقتصاد دانش محور، تحقق اهداف علمی و اقتصادی که شامل گسترش و کاربرد اختراع و نوآوری هستند و همین‌طور تجاری‌سازی نتایج تحقیق و توسعه شامل طراحی و تولید کالا و خدمات در حوزه فناوری‌های برتر و با ارزش افزوده فراوان به ویژه در تولید نرم افزارهای مربوط تشکیل می‌شود. این شرکتها حلقه واسطه بین ایده و تکنولوژی هستند که می‌توانند ایده‌ها را در رسیدن به تکنولوژی راهبری نمایند. به منظور استفاده هرچه بیشتر از ظرفیت‌ها و توانایی‌های موجود در دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی مورد تایید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و اعضای هیات علمی آن‌ها و تحقق اهداف برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (بند الف ماده ۴۸ و ماده ۵۱ قانون برنامه چهارم) شرکت‌های دانش بنیان با شرایط زیر ایجاد می‌شوند:

شرکت دانش بنیان به شرکتی گفته می‌شود که از ۱ تا ۱۰۰ درصد سهام آن متعلق به یک دانشگاه یا واحد پژوهشی و یا از ۵۱ تا ۱۰۰ درصد آن متعلق به اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها یا واحدهای پژوهشی باشد. در صورتی که سهام دانشگاه کمتر از ۵۰ درصد باشد شرکت دانش بنیان خصوصی است و در غیر اینصورت شرکت دانش بنیان دولتی است [۵].

۳.۲. پیشرفت؛ الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت

هر پیشرفتی از یک فلسفه تاریخ تغذیه میکند که بدون آن یک نوع صورت‌گرایی بدون محتوا خواهد بود؛ یعنی اگر کسی پیشرفت را بدون فلسفه تاریخ مربوط به آن بپذیرد، فقط یک کار تقلیدی بدون آگاهی انجام داده است [۶]. پیشرفت لازمه همیشگی زندگی بشر است و این‌گونه است که برنامه‌ریزی برای پیشرفت یک جامعه از نان شب هم واجب‌تر می‌شود. سال‌ها پیش در همین کشور ما تصور بر این بود اگر خط راه‌آهنی شمال کشور را به جنوب این سرزمین وصل کند، کشور پیشرفته خواهد شد.

ابعاد عمیق‌تری از مفهوم کلمه پیشرفت و چگونگی دسترسی به آن در برابر برنامه‌ریزان و آینده‌پژوهان آشکار گردید، اکنون کشور در مرحله‌ای از آموزش، پژوهش و تولید و تجارت دانش بنیان قرار دارد که پیشرفت کردن به الگو و چارچوبی محکم و بومی نیاز دارد تا جلوی انحراف‌ها و هدر رفتن سرمایه‌ها گرفته شود. آنچه امروز بین متخصصان و دست‌اندرکاران الگوی پیشرفت در مورد آن به اجماع نزدیک می‌شویم این است که پیشرفت یک تحول اجتماعی به سمت هدف‌های عالی است. به این ترتیب تنها کار دولت و حکومت نیست. کار همه کشور است، بنابراین الگوی پیشرفت برنامه این تحول است و فقط سندی نیست که به مسئولان اجرایی ابلاغ شود. برنامه‌ای است که بخشی از آن به عهده مسئولان حکومتی است، بخشی به عهده مجموعه‌های مردمی است و بنابراین فراتر از یک مصوبه قانونی خواهد بود. توسعه علمی بدون تجاری‌سازی علم به پیشرفت منجر نخواهد شد [۷]. تحصیل علم از راه فروش منابع تمام شدنی مثل نفت و امثال نفت، رونق نیست، پیشرفت نیست [۸].

مفهوم پیشرفت به عنوان مفهومی تاسیسی توسط مقام معظم رهبری (مدظله العالی) جزئی از اندیشه و الگوی اقتصاد اسلامی، متضمن معنایی عمیق است. این مضمون مشتم بر محورهایی ج (به لحاظ معنوی و مادی) و ابعادی از جمله تولید ثروت ملی، پشت در دانش و فناوری، اقتار ملی و عز بین المللی، رشد اخلاق و معنویت، ارتقای امتیت اجتماعی و اخلاقی، ارتقای بهره‌وری، قانون‌گرایی انضباط اجتماعی، رشد سیاسی، مسئولیت‌پذیری، راه عمومی، ح و آقای حدت و انسجام ملی و ... (یاوری و همکاران، ۱۳۸۹). در اندیشه اقتصاد اسلامی، پیشرفت و عدالت دو مفهوم مرتبط و هم‌جهت هستند.

۳. بیان مسئله

شرکت‌های دانش‌بنیان به صورت طبیعی با این تعریفی که از پیشرفت می‌کنیم می‌توانند نقش مهمی در پیشرفت کشور داشته باشند

پیشرفت یعنی جلو رفتن که با ماهیت شرکت‌های دانش‌بنیان بسیار نزدیک است. شرکت‌ها به دنبال این هستند که کالا و خدمات دانشی و جدید عرضه کنند و نتایج پژوهش‌های علمی را به تولید برسانند و فضاهای جدید باز کنند. بخصوص اگر به فرهنگ خاصی که باید همراه این شرکت‌ها باشد و پیام فرهنگی جدیدشان توجه کنیم، می‌بینیم در الگوی پیشرفت که همه بخش‌های مختلف جامعه را در بر می‌گیرد این شرکت‌ها در ایران نوظهور هستند. بعد از این که دوره‌های تحصیلات تکمیلی تاسیس شد و دانشجویان تحصیلات تکمیلی زیاد شدند کار و پژوهش در موسسات پژوهشی از جمله دانشگاه‌ها رونق گرفت، شرکت‌ها بتدریج رو به رشد رفتند. تخمین زده می‌شود چیزی حدود ۶۰۰۰ شرکت از این نوع هم‌اینک در کشور وجود دارند که ۲۰۰۰ شرکت در پارک‌های علم و فناوری و بقیه در سراسر کشور پراکنده‌اند. به دلیل این که شرکت‌ها نوظهور هستند و روی محصولات دانشی کار می‌کنند، کارشان از نظر اقتصادی ریسک بالایی دارد. این شرکت‌ها برخلاف موسسات اقتصادی سنتی نه تنها باید محصول جدید خلق کنند بلکه باید خودشان هم برای آن محصول خاص بازار مناسبی را توسعه دهند. محصولاتی که این شرکت‌ها تولید می‌کنند غالباً محصولات جدید است. پژوهشی انجام شده است و این شرکت‌ها از نتایج آن پژوهش استفاده کرده‌اند و قرار است کالای جدیدی بسازند که شاید مردم اصلاً به آن فکر هم نمی‌کردند. بنابراین باید نسبت به بقیه بازیگران اقتصادی، حمایت بیشتری از این‌ها بشود.

سرمایه اصلی شرکت‌های دانش‌بنیان، منابع مادی‌شان نیست. سرمایه اصلی اینها سرمایه معنوی‌شان است. این سرمایه چیزی نیست که ب راحتی، با تحریم یا محدودیت‌های فیزیکی، مادی و مالی مورد تهدید قرار بگیرد. مهم‌ترین سرمایه یک شرکت دانش‌بنیان نیروی انسانی‌اش، اطلاعات و دانش انباشته‌شده در این شرکت است. شرکت‌های دانش‌بنیان در حکم واسطه‌هایی بین شرکت‌های علمی و پژوهشی هستند که فناوری‌های نو را تولید می‌کنند. این شرکت‌ها با ابتکارات خودشان می‌توانند مرزهای فناوری را گسترش دهند. شرکت‌های دانش‌بنیان با اتکا به دانش نو می‌توانند دانش را به فناوری تجاری، کالا و تولید تبدیل کنند و امکان عرضه‌ی آن را در داخل و خارج کشور فراهم آورند. شرکت‌های دانش‌بنیان را می‌توان به دو دسته خرد (شرکت‌های رایج محصول محور) و کلان (هلدینگ یا مادر تخصصی) تقسیم کرد. شرکت‌های دانش‌بنیان خرد دارای قابلیت‌های مهمی چون ایجاد اشتغال، رقابت مثبت، زایش و توسعه هستند و متناسب

با اقتصادهای در حال رشد می‌باشند. ساختار سازمانی شرکت‌ها اهمیت فراوانی در ایفای نقش بهینه آنها دارند. ماهیت و نوع فعالیت سازمان‌ها و شرکت‌ها در تعیین ساختار سازمانی آنها تعیین کننده می‌باشند [۹]. الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و تفکر به اتخاذ الگوی بومی پیشرفت، برآمده از نیاز جمهوری اسلامی ایران در ابعاد اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی است و در عین حال دارای ظرفیت‌های سخت افزاری و نرم افزاری زیادی است. آنچه حائز اهمیت است این که باید به فکر راهبردهای اجرایی و عملیاتی این الگو بود و توجه داشت که دست‌یابی به اهداف الگوهای بومی و بدیل پیشرفت بدون داشتن چشم‌انداز بسیار سخت و تا حدودی ناممکن است. در الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت ما اصلاً نباید به دو سطح رایج اقتصاد ملی و بنگاه محدود شویم. در دنیای غرب اقتصاد را تقلیل دادند به دو سطح خرد و کلان، اما ما قائل به بخش سوم و چهارمی هم هستیم. در تفکر غربی سطح خرد همان بنگاه است و سطح کلان همان فضای کسب و کار و اقتصاد کلان است. اما سطح سوم از نگاه ما اقتصادی است که شامل هویت‌های جمعی، رشته‌ای و منطقه‌ای می‌شود. در مکتب اقتصادی نهادگرا و نحله‌های مختلفش به این سطح می‌پردازند. اقتصاد صرفاً دولت و بنگاه نیست، بلکه یک هویت سومی به نام نهادها هم هستند که این نهادها هم عاملیت دارند و در اقتصاد دخل و تصرف دارند. نهادها چیزی غیر از دولت و بنگاه هستند. اما سطح چهارمی هم برای اقتصاد می‌توان قائل شد و آن را تحلیل کرد که خاص الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت است و هیچ مکتبی به آن نپرداخته است و آن «سطح مردم» است [۱۰].

اقتصاد مقاومتی مجموعه‌ای از فعالیت‌هایی است که ما را نسبت به تحریم‌ها و واکنش‌های دشمنان بیمه می‌کند. ایران تنها کشوری در دنیا است که توانسته فراتر از مرزهای خود حرکت کند و با ایجاد یک نظام ایدئولوژی به افتخارات بالایی دست یابد. اقتصادی مقاومتی موجب برتری ایران در همه زمینه‌ها خواهد شد تحقق اقتصاد مقاومتی به ما شخصیت اول بودن می‌دهد. اگر اقتصاد مقاومتی در سیاست‌گذاری و برنامه ریزی‌های کلان و خرد کشور اجرا شود قطعاً شاهد بازخورد بسیار مناسبی در جهت پیشرفت کشور خواهیم بود. در این عرصه [اقتصاد] هم عزممان را جزم کرده و دست به دست هم دهیم می‌توانیم اقتصاد را شکوفا کنیم [۱۱]. اقتصاد مقاومتی یعنی تشخیص حوزه‌های فشار اقتصاد مقاومتی مبتنی بر دانش بنیان است. اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی‌ها و تاکید روی مزیت‌های تولید داخل و تلاش برای خوداتکایی است. و صد البته منظور از اقتصاد مقاومتی واقعی، یک اقتصاد مقاومتی فعال و پویاست نه یک اقتصاد منفعل و بسته چنانکه مقاومت برای دفع موانع پیشرفت و کوشش در مسیر حرکت و پیشرفت تعریف می‌شود.

شرکت‌های دانش‌بنیان در تحقق اقتصاد مقاومتی از جمله مسائل و مباحثی است که پس از فرمایش‌های امام خامنه‌ای مورد تأیید و توجه اقتصاددانان و محققان و مسئولان جامعه قرار گرفته است. در واقع، جایگاه برجسته شرکت‌های دانش‌بنیان در تحولات و تغییرات اقتصادی امری است فراموش شده که بیانات امام خامنه‌ای جانی دوباره به این شرکت‌ها داد و موجب اهمیت و توجه به این شرکت‌ها شد. از نگاه امام خامنه‌ای، «شرکت‌های دانش‌بنیان از بهترین مظاهر و مؤثرترین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی هستند که می‌توانند اقتصاد مقاومتی را پایدارتر کنند.» با توجه به این رویکرد، می‌توان جایگاه این شرکت‌ها را در تحقق اقتصاد مقاومتی تحلیل کرد.

۴. پیشنهادات و نتیجه گیری

دراقتصاد دانش بنیان اولاً نیاز نیست هر فردی که ایده‌ای دارد برود شرکت بزند. چرا ما نخبه را می‌اندازیم در دهلیز پرچالش شرکت زدن و شرکت اداره کردن؟ شاید نخبه‌ای بخواد کج دفترش بنشیند و مطالعه و پژوهش کند و نخواهد وارد دنیای کسب و کار به معنی سخت‌افزاری شود، اما می‌خواهد ایده‌هایش را هم در عمل پیاده کند. اگر این فرد بخواد ایده‌اش را به عمل برساند، راهکار نهادینه‌ای نداریم، اگر بخواید صورت مسئله را با نگاه دولتی حل کنید، به بن بست برمی‌خورید. برای حل این مشکل از راهکار مردمی باید شبکه‌هایی از متخصصان و نخبگان ایجاد کرد که این شبکه‌ها در اقتصاد کار کنند. یعنی آن صاحب ایده را نیندازیم به عرصه‌ی طاقت‌فرسای مبارزه‌ی اقتصادی و بگذاریم کار خودش را بکند.

اقتصاد دانش بنیان اقتصاد نوینی است که در آن تولید، توزیع و استفاده از دانش، منبع اصلی رشد و ایجاد ثروت است. موتور محرک اقتصاد دانش بنیان شرکت‌های دانش بنیان هستند. شرکت‌ها و موسسات دانش بنیان شرکت یا موسسه خصوصی یا تعاونی است که به منظور هم‌افزایی علم و ثروت، توسعه اقتصاد دانش محور، تحقق اهداف علمی و اقتصادی (شامل گسترش و کاربرد اختراع و نوآوری) و تجاری سازی نتایج تحقیق و توسعه (شامل طراحی و تولید کالا و خدمات) در حوزه فناوری‌های برتر و با ارزش افزوده فراوان به ویژه در تولید نرم افزارهای مربوط تشکیل می‌شود.

نسل جدیدی که امروز در مراکز علمی ما تربیت می‌شود، خیلی بیشتر از قبل با ادبیات شرکت‌های دانش بنیان و اقتصاد دانشی آشنا می‌شوند. این موضوع به طور رسمی در کلاس و دانشگاه اتفاق نمی‌افتد بلکه فرهنگ کسب و کار دانش بنیان بتدریج به فرهنگ غالب دانشگاهیان ما تبدیل می‌شود. این اتفاق بزرگ از طریق فضای مجازی، از طریق مبادلات و گفت‌وگوهایی که دانشجویان با هم دارند، اتفاق می‌افتد.

منابع

- [۱] Gorman, G., MC Carthy, s., ۲۰۰, "Business Development support & knowledge-based businesses", journal of technology transfer, ۳۱(۱), pp. ۱۳۱-۱۴۳
- [۲] تولایی، روح الله، ۱۳۸۷، "ارائه مدل بومی مستندسازی تجربیات خبرگان در صنعت نفت جمهوری اسلامی ایران"، مدیریت منابع انسانی در صنعت نفت، ۲(۵)، صص ۷۸-۵۱.
- [۳] سوزنچی کاشانی، ابراهیم، "اقتصاد دانش محور: رویکردها، مبانی و دلالت‌ها"، نامه سیاست علم و فناوری، ۱(۱)، صص ۱۹-۳۲.
- [۴] اکبرزاده نجمه، شفیع زاده احسان، ۱۳۹۱، "برسی نقش دولت در بهبود روند ایجاد و توسعه کسب و کارهای دانش بنیان"، فصلنامه رشد فناوری، ۹(۳۳)، صص ۴۶-۵۳.
- [۵] شرکت دانش بنیان چیست؟، بازیابی شده از: روزنامه جوان، مورخ یکشنبه ۹ آبان ماه ۱۳۸۹

مجموعه آثار و مقالات برگزیده دهمین کنگره پیشکامان پیشرفت

- [۶] فیاض، ابراهیم، اصول اسلامی پیشرفت، ۱۳۸۸/۰۴/۱۴، www.khamenei.ir
- [۷] دکتر صادق واعظزاده، رئیس شورای عالی و رئیس مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، پیشرفت، www.isna.ir
- [۸] بیانات مقام معظم رهبری در دیدار شرکتها و فعالان تولید دانش بنیان ۱۳۹۱/۰۵/۰۸
- [۹] گفتگویی در باب پیشرفت، دکتر واعظ زاده، خبرگزاری تسنیم
- [۱۰] گزارش از: قربی - شادمانی، نقش دانشجو و دانشگاه در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، ۱۳۹۲/۰۹/۱۶، <http://defapress.ir>
- [۱۱] بیانات رهبر انقلاب در حرم رضوی ۱۳۹۳/۰۱/۰۱

